

Jarosław Chaciński

Wprowadzenie

Ars inter Culturas nr 2, 5-7

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WPROWADZENIE

Udostępnienie środowisku naukowemu zbioru artykułów „Ars inter Culturas” wiązało się przede wszystkim z nadzieją ożywienia i ubogacenia obszaru badawczego, w którym zgromadzone zostały przyczynki autorów z kilku krajów, piszących rozprawy dotyczące zagadnień z pogranicza międzykulturowości i sztuki z wyraźnym podkreśleniem teorii pedagogicznej i odpowiadającej jej praktyki edukacyjnej. Autorzy artykułów z poprzedniego numeru czasopisma za cel swoich rozważań obrali wyjaśnienie bądź scharakteryzowanie zjawisk artystycznych osadzonych w zróżnicowanym środowisku kulturowym. Ostatecznie te różnorodne w tematyce teksty przedstawiły czytelnikom ważną z punktu widzenia zorientowanej międzykulturowo edukacji estetycznej przestrzeń poznawczą. Można ją syntetycznie ująć jako intencję podjęcia dialogu pomiędzy grupami społecznymi i ich reprezentantami, dla których ważnym wyznacznikiem kulturowo-tożsamościowym jest dzieło artystyczne i jego symboliczny język komunikowania założeń ideowych czy konstrukcyjnych zawierających się we własnościach konstytutywnych utworu. Poprzez sztukę twórca pragnie w najogólniejszym znaczeniu uzewnętrznić część swojej kultury duchowej i zadeklarować wierność wartościom, które wrażliwy odbiorca powinien odczytać wielowarstwowo – jako estetyczne dążenie do piękna, filozoficzne poszukiwanie prawdy oraz moralny przekaz dobra stanowiącego wyznacznik relacji międzyludzkich¹.

W drugim numerze „Ars inter Culturas” zgromadzono rozprawy oraz krótsze eseje, które z pewnością reprezentują postawy autorów chcących podzielić się swoim postrzeganiem różnorodności artystycznej w świecie wielu kultur, walczących o zachowanie wyznaczonych platońską triadą wartości zagrożonych procesami zglobalizowanego redukcjonizmu. W artystycznie zorientowanej edukacji wielo- i międzykulturowej, w jej najbardziej charakterystycznym ujęciu conceptualnym konstruuje się podstawowy problem: *Jak wprowadzić młodego człowieka w świat własnej i innej kultury, aby mógł z niej czerpać możliwie wiele inspiracji dla swojego rozwoju oraz jak istotną rolę może odgrywać w tym procesie sztuka?*

Autorzy artykułów, którzy podjęli się trudu opisanie wielu fenomenów artystycznych w ich kulturowym zakotwiczeniu, przekonują, że mogą one przyczynić się do wzmocnienia postaw wychowanków, charakteryzujących się potrzebą refleksyjności własnej sfery duchowej, odkrywania i przeżywania wartości, umocnienia i rozumienia tradycji jako międzygeneracyjnego przekazu określonych dóbr kultury, otwartości na

---

¹ Por. W. Tatarkiewicz, *Dzieje sześciu pojęć. Sztuka – piękno – forma – twórczość – odtwórczość – przeżycie estetyczne*, Warszawa 1988, s. 9.

„Innego” oraz inicjowania dialogu, którego wynikiem jest obustronne poznawcze, emocjonalne, społeczne, ale także estetyczne ubogacenie.

Międzynarodowy skład autorów niniejszego tomu (Polska, Niemcy, Ukraina, Luksemburg, Czechy, Słowacja, USA) sprzyja uwypukleniu wartości dialogu jako dążenia do wzajemnego poznania się i zbudowania nowych, lepszych relacji pomiędzy reprezentantami różnych kultur, którzy wybrali sztukę jako medium symbolicznej komunikacji. Punktem wyjścia zainicjowania tak rozumianego procesu jest jednak uświadomienie sobie własnej tożsamości kulturowej, kształtowanej poprzez intencjonalny lub często wymuszony kontakt z określonymi dobrami kultury, w tym dziełami sztuki. Suma tych doświadczeń tworzy w jednostce ludzkiej potencjał zdolności do rozszerzenia horyzontów poznawczo-estetycznych o inne fenomeny, które dobudowane do uformowanej już przecież jakoś tożsamości nadają im nowe indywidualne znaczenie. Kultura – jak ją rozumie K.H. Ehrenforth – „jest pojęciem łączącym w sobie zarówno indywidualne, jak i zbiorowe formy życiowe², które kierują się w stronę wspólnoty, zobowiązania wartości, pielęgnowania tradycji oraz troskę o przyszłość”³. Zbiorowość powinna być jednak sumą świadomych i refleksyjnych jednostek, z których każda ma do wykonania jakieś zadanie. Wartość tego zadania możemy ocenić wówczas, gdy wypełnia społeczną przydatność i akceptację wspólnoty. Jest więc Europa głosem różnorodnych tożsamości, które powiązane są wspólnymi wartościami, tradycją i dziedzictwem kulturowym.

W autorskiej koncepcji programu edukacyjnego „Ku tożsamości międzykulturowej”⁴ Jerzy Nikitorowicz formułuje postulat potrzeby poznawania przez wychowanków innych kultur, lecz widzi tę przestrzeń w kategoriach zintegrowanej konstrukcji, eksponującej drogę od poznawania tego, co lokalne i regionalne, a więc człowiekowi najbliższe, przez ukształtowanie jego wyraźnej tożsamości narodowej, do wartości uniwersalnych, ogólnoludzkich. Każdemu z tych etapów wzrastania jednostki w kulturze (choć w świecie mediów i globalizacji ich chronologia bywa często inaczej uporządkowana) musi towarzyszyć świadomość wzajemnych związków, cech wspólnych i podobieństw charakteryzujących wiele historycznie ukształtowanych wspólnot, a także różnic, które powinny wzbudzać pasję doświadczania estetycznego piękna i potrzebę poznawania bogactwa fenomenów sztuki i ich umocowania w życiu duchowym. Wiązanie ze sobą treściowo i konceptualnie orientacji edukacyjnych odnoszących się do różnych poziomów tożsamości (lokalnej, regionalnej i wielokulturowej), o czym przypomina w tym tomie Anna Józefowicz, tworzy niezbędną podstawę kształtowania człowieka w pełni świadomego tego, co odnosi się do jego tzw. małej ojczyzny, ale również tego, co powoduje jego gotowość do stanu wyrażonego otwartością na „Inność” i możliwości adaptacji jej do własnej tożsamości.

W procesie poznawania fenomenów sztuki, zarówno własnej, jak i innej kultury, istotne są odniesienia do kilku ogólnych obszarów tworzących najważniejsze składowe tożsamości człowieka i kształtujące jego rozumienie świata. Obszary te odpowiadają zresztą dziedzicom kultury i przyporządkowanym im odmiennym, choć czasem wza-

² Tym samym autor odwołuje się do wybitnego reprezentanta niemieckiej pedagogiki kultury Eduarda Sprangera i jego koncepcji „form życiowych” eksponującej szczególną wartość estetyki. Por. E. Spranger, *Lebensformen. Geisteswissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit*, Halle 1921.

³ K.H. Ehrenforth, *Kulturelle Identität und Musikpädagogik in Europa*, [w:] *Musikpädagogik nachgefragt: Ideologie und Identität in Europa*, red. J. Sulz, Salzburg 2005, s. 127.

⁴ J. Nikitorowicz, *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej*, Gdańsk 2005, s. 104.

jemnie przenikającym się, podejściom metodologicznym. Są nimi etniczność (wartościowy tekst ją uwypuklający na przykładzie kultury rromskiej dostarczyła Anna G. Piotrowska), sfera religii, narodowości, obywatelskości oraz dziedzictwa kulturowego opartych na przekazie wartości kultury wysokiej egzemplifikowanej przez dorobek wybitnych dzieł artystycznych (temu zagadnieniu poświęcona została rozprawa Dariusza Terefenki) czy literackich. W prezentowanym zbiorze artykułów odnaleźć można wszystkie omawiane powyżej obszary kulturowe tworzące podstawy istnienia każdego narodu zgodnie z jego dawną definicją sformułowaną przez J.G. Herdera. Według niego jest to „wspólnota powiązana językiem, etnicznością, sakralnością i historią”⁵. Mozaika muzycznych (także literackich) kultur ukazana została w tych opracowaniach jako przestrzeń artystyczna nacechowana odrębną idiomatyką, własną, autonomiczną drogą rozwoju, ale także jako sfera twórczego przenikania się rozmaitych elementów pochodzących od innego narodu lub grupy etnicznej (Damien Sagrillo). Zapewne również ten fakt wywołuje u teoretyków artystycznie zorientowanej pedagogiki międzykulturowej potrzebę postawienia ważnego pytania, z którego przebija się troska o udostępnienie młodemu pokoleniu europejskiego dziedzictwa kulturowego poprzez szeroko zakrojony program edukacyjny: *Jakich utworów muzycznych należy słuchać oraz jakie dzieła literackie należy czytać* (por. tekst Sylwii Pikuli), *aby poznać wielokulturowy świat artystyczny w jego najpiękniejszej estetycznie i najgłębszej duchowo postaci?*

Zainteresowanie badaczy budzi także tematyka kultury popularnej młodzieży i jej obecność w zglobalizowanym świecie mediów, co również znalazło odzwierciedlenie w niniejszym zbiorze (Krzysztof Sawicki). Przestrzeń tę interpretujemy jako potrzebę ekspresji i kreatywności młodego pokolenia, z uwagą przypatrujemy się jednak jej pozytywnym i negatywnym aspektom. Muzyczne formy popularne mogą ukazywać wielokulturowe, przez to interesujące oblicze, choć nie wolno pominąć ich w refleksji nad wszechobecną praktyką uproszczenia i zarazem redukcji własności, które mogłyby charakteryzować dojrzałe warsztatowo oraz głębsze wyrazowo fenomeny artystyczne. Globalizacja kultury i powszechność udostępnienia sztuki masowej w mediach wiąże się najczęściej nieuchronnie z komercjalizacją, a więc dominacją potrzeby zysku nad wartościami duchowymi i estetycznymi.

Należy wyrazić nadzieję, że kolejny zeszyt „Ars inter Culturas” wyjdzie naprzeciw oczekiwaniom tej części środowiska naukowego, które rozumienie wielokulturowości i związanych z nią orientacji edukacyjnych poszerza o sztuki piękne i pogłębione rozumienie estetyki (Slávka Kopčáková) jako niewerbalnego i symbolicznego środka komunikacji i dialogu pomiędzy narodami. Czasopismo stanowi ponadto forum autorów z różnych krajów europejskich, co nadaje mu szczególną rolę w misji upowszechnienia refleksji nad wspólnym dziedzictwem artystycznym i kulturowym w aspekcie historycznym (rozprawy Violetty Przerembskiej, Dorothee Barth, Tatiany Tańko, Natalii Guralnik). Wreszcie niezmiernie ważne dla tego obszaru badań jest uświadomienie sobie istotności wprowadzania w świat wartości muzycznych najmłodszego pokolenia, o czym przypominają Jiloš Jiříčková oraz Miřina Kodejška.

Jaroslav Chaciński

---

⁵ D. Barth, *Ethnie, Bildung oder Bedeutung? Zum Kulturbegriff in der interkulturell orientierten Musikpädagogik*, Augsburg 2008, s. 96.